

ประโยค ป.ธ.๙
แปล มคธเป็นไทย
สอบ วันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘

๑. เกฎนวิสติ ปฐมุตติยอสสงขาริเกสุ อฏฐารส ตติยจตุตถอสสงขาริเกสุ วิส ปณจเม
 อสงขาริเก เอกวิส ปฐมุตติยอสสงขาริเกสุ วิสติ ตติยจตุตถอสสงขาริเกสุ ทวาวิส ปณจเม
 สสงขาริเก ปณณรส โมมูหทวยติ เอวิ อฏฐเล สดตธา จิตาติ โยชมา ฯ สาธารณา
 อฏฐลانی สพุเพสเมว สาธารณภูตา จตตาริ สมานา จ ฉนทปิตอิโมกขวชชิตา
 อณฺณสมานา อปเร ทสชาติ เอเต จุททส ฐมา สพุพากุสสโยคิโนติ ปุจจนตีติ โยชมา ฯ
 ตถาติ อิมินา อณฺณสมานे ปจฺจามสตี ฯ มโนวิญญาณธาคฺญา วิย วิสิฏฺฐณนณิกจจาโยคโต
 มนณมตฺตา ธาตุติ มโนธาคฺ ฯ อเหตุกปฏิสนธิยฺกเลติ อุเปกฺษาสนธิรณทวยเอ ฯ ทวาทส
 หสนจิตเต เอกาทส โวฏฐพพนสุชสนธิรณฺณสุ ทส มโนธาคฺตिकाเหตุกปฏิสนธิยฺกเลวเสน
 ปณจสุ สดต ทวิปณจวิญญาณฺณสุติ อฏฐารสาเหตุเกสุ จิตฺตฺตฺปาทฺสุ สงคโห จตฺตฺพิโร
 โหตีติ โยชมา ฯ เตตฺตีสฺวิธสงคหาคิ อณฺณตเร ปณจ ตถา มหคคเต กามาวจรโสภณ
 ทวาทส อฏฐเล สดต อเหตุกา จตตาริตี เตตฺตีสฺวิธา สงคหา ฯ อิตฺถํ ยถาวุตฺตนเยน
 จิตฺตาวิยฺยตฺตํ เจตฺตีกานํ จิตฺตปริจฺเจทวเสน วุคฺคํ สมฺปโยคณฺจ เจตฺตีกราตีปริจฺเจทวเสน
 วุคฺคํ สงคทณฺจ ฉตฺวา ยถาโยคํ จิตฺเตน สมํ เกทํ อุทฺทิสเส ฯ สพุพจิตฺตสาธารณา ตาว
 สดต เกฎนนวุติจิตฺเตสุ อุปฺปชฺชนโต ปจฺเจกํ เกฎนนวุติวิธา ปกิณณเกสุ วิตฺกโก
 ปณจปณณาสจิตฺเตสุ อุปฺปชฺชนโต ปณจปณณาสวิโรตีอาทิณา กเลยฺยาคิ อตฺโถ ฯ

(อภิธัมมัตถวินิยัติกา ปริเฉทที่ ๒ หน้า ๑๑๕ - ๑๑๖)

๒. ยํ ปเนเก วทนฺติ อุทฺธจฺเจตนา อุภยวิปากมฺปิ น เทติ ปฏฺจาเน
 นานาภษณิกกมฺมปจฺจยภาวสุส อณฺุทฺธจฺเจตนาติ ฯ ตํ เตสํ มติมตฺตํ ปฏิสมฺภิตาวิภงฺเก อุทฺธจฺ-
 สทคตณมฺปิ ปวตฺตติวิปากสุส อุทฺธจฺเจตนา ปฏฺจาเน จ ปฏิสนธิวิปากภาวเมว สนฺุชชาย
 นานาภษณิกกมฺมปจฺจยภาวสุส อณฺุทฺธจฺเจตนาติ ฯ ยถิ หิ ปวตฺตติวิปากํ สนฺุชชาย นานาภษณิก-
 กมฺมปจฺจยภาโว วุจฺเจยฺย ตทา ปฏิสนธิวิปากมฺปิสุส มณฺเณยฺยญฺนติ ลพฺกมานสุสาปิ ปวตฺติ-

วิปากสูตร วเสน นานากุชณิกกมมปจยภาโว น วุตโต ฯ ตสฺมา น สกกา ตสฺส ปวตติ-
 วิปากํ นิวาเรตุ ฯ เตนาห ปวตติยมนปนาติอาทิ ฯ อาจริยพุทธมิตตาทโย ปน อคติ อุทฺทจ-
 สหคตํ ภวานาย ปหตพฺพมปิ อคติ น ภวานาย ปหตพฺพมปิ เตสุ ภวานาย ปหตพฺพ
 เสกฺขสนฺตानปฺวตฺตํ อิตฺรํ ปุณฺณชนสนฺตानปฺวตฺตํ ผลทานญจ ปุณฺณชนสนฺตानปฺวตฺตสฺเสว
 เนตรสฺสาติ เอวํ อุทฺทจฺจสหคตํ ทฺวิธา วิกฺขิตฺวา เอกสฺส อุภยวิปากทานํ เอกสฺส
 สพฺพธาปิ วิปากภาวํ วณฺณณฺติ ฯ โย ปเนตฺถ เตสํ วินิจฺฉโย ยญจ ตสฺส นิรากรณํ
 ยญจ สพฺพธาปิ วิปากภาววาทีนํ มตฺตปฏิกฺกเขปนํ อธิ อวุตฺตํ ฯ ตํ สพฺพํ ปรมตฺตมณฺชฺฐสาทีสุ
 วิเสสโต จ อภิธมฺมตฺตอปกาสิณียา นาม อภิธมฺมวตฺตารสํวณฺณณาย วุตฺตนฺเยน เวทิตพฺพํ ฯ

(อภิธมมัตตวิภาวินีฎีกา ปริเฉทที่ ๕ หน้า ๑๗๖ - ๑๗๗)

—◆—
 ให้เวลา ๔ ชั่วโมง ๑๕ นาที

เฉลย ประโยค ป.ธ.๙

แปล มคธเป็นไทย

พ.ศ. ๒๕๓๘

๑. มีวาจาประกอบความว่า ในอภุสสลจิต (๑๒ ดวง) มีเจตสิกธรรมทั้งหลาย ดำรงอยู่โดย ๗ หมวดอย่างนี้ คือ ในโลกมูลจิตที่เป็นอสังขาริกดวงที่ ๑ และดวงที่ ๒ มีเจตสิกธรรมดวงละ ๑๙ ประการ หมวด ๑ ในโลกมูลจิตที่เป็นอสังขาริกดวงที่ ๓ และดวงที่ ๔ มีเจตสิกธรรมดวงละ ๑๘ ประการ หมวด ๑ ในโทสมูลจิตที่เป็นอสังขาริกดวงที่ ๕ มีเจตสิกธรรม ๒๐ ประการ หมวด ๑ ในโลกมูลจิตที่เป็นสังขาริกดวงที่ ๑ และดวงที่ ๒ มีเจตสิกธรรมดวงละ ๒๑ ประการ หมวด ๑ ในโลกมูลจิตที่เป็นสังขาริกดวงที่ ๓ และดวงที่ ๔ มีเจตสิกธรรมดวงละ ๒๐ ประการ หมวด ๑ ในโทสมูลจิตที่เป็นสังขาริกดวงที่ ๕ มีเจตสิกธรรม ๒๒ ประการ หมวด ๑ ในโมหมูลจิต ๒ ดวง มีเจตสิกธรรมดวงละ ๑๕ ประการ หมวด ๑ ฯ มีวาจาประกอบความว่า ธรรม (คือเจตสิกธรรม) ๑๔ ประการเหล่านี้ คือ เจตสิกธรรมที่มีทั่วไป ได้แก่ ซึ่งเป็นสภาวะที่มีทั่วไปแก่อภุสสลจิตครบทุกดวง ๔ ประการ และเจตสิกธรรมที่มีเสมอกัน คือ มีเสมอกับธรรมอื่น เว้นฉันทเจตสิก ปิติเจตสิก และอธิโมกขเจตสิก อื่นอีก ๑๐ ประการ บัณฑิตกล่าวว่ เป็นเจตสิกธรรมที่ประกอบกับอภุสสลจิตได้ทุกดวง ฯ

มีวาจาประกอบความว่า ในจิตตูปาทที่เป็นอเหตุกะ ๑๘ ดวง มีการรวบรวมเจตสิกธรรมไว้ ๔ หมวด คือ ในหสิตูปาทจิต (๑ ดวง) มีเจตสิกธรรม ๑๒ ประการ หมวด ๑ ในมโนทวารวัชชนจิต (๑ ดวง) และสันตிரณจิตที่สทรคตด้วยโสเมสัสสเวทนา (๑ ดวง) มีเจตสิกธรรมดวงละ ๑๑ ประการ หมวด ๑ ในจิต ๕ ดวง คือ มโนธาตุจิต ๓ ดวง และอเหตุกปฏิสนธิจิต ๒ ดวง มีเจตสิกธรรมดวงละ ๑๐ ประการ หมวด ๑ ในปัญจวิญญาณจิตทั้ง ๒ ฝ่าย (๑๐ ดวง) มีเจตสิกธรรมดวงละ ๗ ประการ หมวด ๑ ฯ บாதคาถาว่า เตตตีสวิธสงฺคหา ความว่า มีการรวบรวมเจตสิกธรรมไว้ ๓๓ หมวด คือ ในโลกุตตรจิต (๘-๔๐ ดวง) มีการรวบรวมเจตสิกธรรมไว้ ๕ หมวด ในมหัคคตจิต (๒๗ ดวง) ก็เหมือนกัน คือ มีการรวบรวมเจตสิกธรรมไว้ ๕ หมวด ในกามาวจรโสภณจิต

(๒๔ ดวง) มีการรวบรวมเจตสิกธรรมไว้ ๑๒ หมวด ในอกุสลจิต (๑๒ ดวง) มีการรวบรวมเจตสิกธรรมไว้ ๗ หมวด ในอเหตุกจิต (๑๘ ดวง) มีการรวบรวมเจตสิกธรรมไว้ ๔ หมวด ฯ บัณฑิตทราบสัมปโยคที่ท่านอนรุทธาจารย์กล่าวไว้ ด้วยอำนาจการกำหนดจิต และสังคหะที่กล่าวไว้ ด้วยอำนาจการกำหนดหมวดแห่งเจตสิกธรรม แห่งสภาวะธรรมทั้งหลายที่ไม่ปรากฏกับจิต คือ แห่งเจตสิกธรรมทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ คือ โดยนัยตามที่กล่าวมาแล้ว พึงยกประเภท (แห่งเจตสิกธรรมเหล่านั้น) ขึ้นแสดงให้เท่ากับจิต ตามที่ประกอบได้ ฯ อธิบายความว่า บัณฑิตพึงกล่าวโดยนัยว่า อันดับแรก เจตสิกธรรม ๗ ประการ ซึ่งมีทั่วไปกับจิตทุกดวง มีอย่างละ ๘๔ ประการ เพราะเกิดขึ้นในจิต ๘๔ ดวง บรรดาปกิณณกเจตสิก (๖ ประการ) วิตกเจตสิกมี ๕๕ ประการ เพราะเกิดขึ้นในจิต ๕๕ ดวง ดังนี้ เป็นต้น ฯ

๒. ฝ่ายอาจารย์พวกหนึ่ง กล่าวคำใดไว้ว่า เจตนา (จิต) ที่สหระคตด้วยอุทธัจจเจตสิก ย่อมไม่ให้แม้วิบากทั้งสองอย่าง เพราะในคัมภีร์ปฏิฐาน พระผู้มีพระภาคเจ้ามิได้ทรงยกเจตนาอันภาวนา พึงละว่าเป็นกัมมปัจจัยที่เกิดในขณะต่างกันขึ้นแสดงไว้ ดังนี้ ฯ คำนั้น เป็นเพียงมติของอาจารย์ พวกหนึ่งเหล่านั้น เพราะในคัมภีร์ปฏิสัมปทวิวงศ์พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงยกวิบากในปวัตติกาลแม้แห่งอกุสลกรรมทั้งหลายที่สหระคตด้วยอุทธัจจเจตสิกขึ้นแสดงไว้ และเพราะในคัมภีร์ปฏิฐาน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหมายถึง ความไม่มีวิบากในปฏิสนธิกาลเท่านั้น จึงไม่ทรงยกเจตนาอันทสสะนะ (คือ โสตาปัตติมรรค) พึงละว่าเป็นกัมมปัจจัยที่เกิดในขณะต่างกันขึ้นแสดงไว้ ฯ ก็ ถ้าว่า พระผู้มีพระภาคเจ้า พึงทรงหมายถึงวิบากในปวัตติกาล แล้วตรัสว่าเจตนาอันทสสะนะพึงละเป็นกัมมปัจจัยที่เกิดในขณะต่างกันไซ้ ในกาลนั้น ชนผู้ฟังทั้งหลายจะพึงเข้าใจอกุสลกรรมที่สหระคตด้วยอุทธัจจเจตสิกนั้นว่ามีวิบากในปฏิสนธิกาลด้วย เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงไม่ตรัสว่าเจตนาอันภาวนาพึงละเป็นกัมมปัจจัยที่เกิดในขณะต่างกันด้วยอำนาจวิบากในปวัตติกาล แม้ที่ทำได้อยู่ ฯ เพราะฉะนั้น อาจารย์ทั้งหลาย บางพวก จึงไม่สามารถจะห้ามวิบากในปวัตติกาลแห่งเจตนากรรมที่สหระคตด้วยอุทธัจจเจตสิกนั้นได้ ฯ

เพราะเหตุนี้ ท่านพระอนรุทธาจารย์ จึงกล่าวว่า ปวัตติยมปน ดังนี้ เป็นต้น ฯ

ส่วนอาจารย์ทั้งหลายมีอาจารย์พุทธมิตรเป็นต้น จำแนกเจตนากรรมที่สหระคตด้วยอุทซัจจ-
 เจตสิกออกเป็น ๒ ประการ อย่างนี้ว่า เจตนากรรมที่สหระคตด้วยอุทซัจจเจตสิกอันภาวนา
 ฟังละก็มี ไม่ใช่อันภาวนา ฟังละก็มี บรรดาเจตนากรรม ๒ อย่างนั้น เจตนากรรมอัน
 ภาวนาฟังละ เป็นไปในสันดานของพระเสกขะบุคคล เจตนากรรมไม่ใช่อันภาวนาฟังละ
 นอกนี้ เป็นไปในสันดานของปุถุชน ส่วนการให้ผลมีเฉพาะเจตนากรรมที่เป็นไปในสันดาน
 ของปุถุชนเท่านั้น ทว่ามีแก่เจตนากรรมที่เป็นไปในสันดานของพระเสกขะบุคคลนอกนี้ไม่
 ดังนี้แล้ว พรรณนาว่า เจตนากรรมอย่างหนึ่งให้วิบากทั้งสองอย่าง เจตนากรรมอีก
 อย่างหนึ่งไม่มีวิบากแม้โดยประการทั้งปวง ฯ ก็ในคำว่า อตฺถิ อุทฺทจฺจสหคตฺ ฯ เปฯ
 เนตรสฺสสฺส นี้ ข้อวินิจฉัยของอาจารย์พุทธมิตรเป็นต้นเหล่านั้นอันใด การคัดค้านข้อ
 วินิจฉัยของอาจารย์พุทธมิตรเป็นต้นนั้นอันใด และการปฏิเสธมติของอาจารย์ทั้งหลาย
 ผู้มีปรกติกากล่าวว่าเจตนากรรมที่สหระคตด้วยอุทซัจจเจตสิกนั้นไม่มีวิบาก แม้โดยประการ
 ทั้งปวงอันใด อันข้าพเจ้ามิได้กล่าวไว้ในฎีกานี้ ฯ ข้อวินิจฉัยเป็นต้นนั้นทั้งหมด บัณฑิต
 ฟังทราบ ตามนัยที่ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์ทั้งหลายมีคัมภีร์ปรมัตถมัญญูชสาเป็นต้น และ
 ตามนัยที่ท่านกล่าวไว้โดยพิสดาร ในอรรถกถาอภิธัมมวาทาร ชื่อ อภิธัมมัตถปกาสินี ฯ

พระธรรมวโรดม คุณสมบุโน วัดเบญจมบพิตร
 สนามหลวงแผนกบาลี

แปล
 ตรวจแก้.